

Број 5.

У Сарајеву, 1. Марта 1886.

Година I.

Крвљу је платио.

Цртица из босанског живота.

I.

У маленој смо соби по турски намјештеној. Прострта је ћилимом; у наоколо су миндерлуци, а са источне стране у зиду је икона св. Николе, а пред њоме гори кандило. С друге стране, крај врата, стоји мали асталчић и на њему табак с водом, слатким и ракијом.

Поред пећи, на миндерлуку, сједи старица. Ноге подвила, а рукама се ухватила за кољена; у прочељу сједи млађан јој син Јово.

„Ваља ти, Јово, отићи у куме Стаке; панађур је прошао, па можеш наплатити оно мало гроша.“

„Вала баш кијамет! Био сам јутрос у дајице Ристе, молио га за оно мало пара, а он се направио да је слаб.“

„Сјутра је божји угодник, ваља ти ићи данас на иђиндију у цркву да прислужиш свијећу, не би ли ти св. тројица помогла.“

„Каже ми Нико, да је јуче био са Јокиним братом. Плахо ми пријети, ако се Јоке не оканим.“

„А шта вели Јока?“

„Вечерас ће прећи мени.“

„Је си ли се с њоме договорио?“

„Дадох јој прстен и она га примила.“

„Хоће л ти и Нико помоћи?“

„Бјежи Бога ти, страшљивица; он би да може и тамо и амо.“

„Нијесам се ништа припремила.“

„Ајде у газда Митра на дућан, па узми мало

бијела млива. Скухај добра хљеба, испеци једну тешу сију пантишпање; мало пилава; начини сарме и приправи сутлије, — па у два сахата по јацији довешћу Јоку.“

„Хоћеш ли сам?“

„Ја; — ваља ми очистити оне двије кубуре, — јуче мал не настрада.“

„Хоће ли Јокин брат пустити, да је водиш?“
Ту се Јови чело намршти, а из цигаралука повуче густ дим.

„Да ти је ког јарана наћи; знаш мучно је самом, што но ријеч, кад инсан има душмана.“

„Немам кога.“

„Ма болан знаш да је Јокин брат нака убојица; ваља ти се добро причувати од њега.“

„Она ће то наредити, па нас неће нико видјети.“

„Је ли и њезина Тата бир?“

„Јок; она не ће да зна ни за шта; вели — за фукару не дам своје шћери. —

„Хоће л Јока донијети каква чеиза?“

„Прођи се Бога ти, има вакта и томе.“

„Не ћу ти преко воље, кад ти је мерам, ама знаш који су Билићи, лако ти може ноћас још нанијети белаја.“

„Вала и у мене је мало ватре.“

„Е, де, нек ти је Бог у помоћи, ама ко да ми се нешто предвиђа.“

„Прођи се Бога ти нака слутње. — Вала да ти

право кажем, ја ли Јока вечерас код мене, ја л до сјутра не живјети.“

„Реци ако Бог да!“

„Хајде ти, па спреми, што нам ваља за вечерас, а ја одох у куме Стаке.“

„Реци јој Бога ти, нека ми спреми њену велику тенџеру и тефсију за пантишпању.“

II.

Ноћ се одавна спустила. По тијесним улицама влада густо мрак. Нигдје живе душе, нигдје једног фењера.

Јово је ишао полако и дошао до Јокине куће. У соби је нешто свјетлуцало — ваљда је Јока упалила кандило, сјутра је празник. На диванани је висила многа пртенина, што је Јокина рука прала.

Дошао је до прозора. Дигао је главу горе, да погледа има ли кога.

Стао је уза зид да прислушкује, не би ли кога чуо. —

Нестрељиво лође, па опет застане.

Погледа горе, али за демиром не би никога.

„Вала ме преварила!“ И ту шкрипну зуби и боље сехвати двију кубура за пасом.

Мјесец је зашао за облаке, а Јове нестале у помрчини.

На малом прозору Билића куће указа се Јока.

Објема је рукама заклонила очи, да може боље у мрак да гледа!

„Јово, Јово!“ зачу се тихи глас са прозора, али се нико не одазва.

Стајала је дуго и гледала у мрак.

Нигдје живе душе.

„Јово, Јово!“ Поново се чуо Јокин глас, а звучао је, као глас у самртника.

Тек што се изгубио и пошљедњи одјек, стаде хоџа са мунарета јацију да окујише:

„Алах егбер! . . .“

Јока се тргне и нехотице уздане.

„Јација прошла, њега још нема.“

Опет се боље приљуби прозору, рукама боље заклони очи:

„Јово!“

Кораци се зачуше, а она се уклони мало са прозора.

Кораци све ближе; код прозора се зауставише.

„Јоко!“

„Је си л ти, Јово? Гдје си до сад?“

„Добру ти вече желим!“

„Добра ти била! — Ја мишљах . . .“

„Е баш ми је драго, што ме нијеси преварила.“

„А како бих те, болан варала?“

„Та знаш Јоко . . .“

„Мани се Бога ти наке беспослице, сто пута сам ти рекла. . .“

„Па де још једном.“

„Мани се Јово, стид ме. . .“

„Баш си алчак!“

„Ма болан, што не запали фењер, ухватиће те каракол ја ли Турци.“

„Прођи се тих беспослица, имам двије кубуре.“

„Али знаш адет је а и боље се види.“

„Јоко, кад видим твоје очи, онда као да ми сунце сија.“

Јока ућути, а Јово обори очи.

„Бога ти Јоко, још једном ћу те нешто упитати, хоћеш ли ми право казати?“

„Хоћу!“

„Закуни ми се!“

„Како ћу ти се заклетити?“

„Реци, тако ти ја жив!“

„Е тако ми ти жив!“

„Волиш ли ме, Јоко?“

„Волим . . .“

„Хоћеш ли за ме поћи?“

„Хоћу.“

„Је ли вјера Јоко?“

„Јесте вала!“

„Гдје ти је прстен, што ти дадох?“

„Ево га у њедрима.“

„Је ли га видио ко?“

Јока не одговори, него уздану, а Јова обори главу.

„Јесу ли твоји код куће?“

„Јок; отишли су у амиџе на сијело?“

„А ти?“

„Начинила сам се, болесна?“

„Кад ће се вратити?“

„Не знам, ваљада у пет сати ноћи; брацо ми се нешто осјетио.“

„Ајде, — не говори!“

За тренутак ућуташе обоје. Јово је грчевито гризао блиједе усне, и хватао се чешће за кубуре, а Јока је тихо јецала.

„Па ти ћеш Јоко, да ме оставиш, кад ти твоји бране?“

Јока је још једнако јецала.

„Ти ћеш за другог поћи, а ја . . .“

„Вала не ћу, ма знала сјутра погинути.“

„Хоћеш са мном Јоко, како смо говорили?“

Она је ћутала.

„Ја сам наредио све како ваља.“

Јока је још једнако ћутала.

„Ја тебе волим, а ти мене. . .“

„Јово, шта учини, да од Бога нађеш!“

Јова уздане дубоко и подиже боље главу.

„Немам Јоко никог до тебе, па . . .“

„Пази може ми брацо доћи.“

Јово се мало трже.

„Нека дође!“

„Не Јово, по Богу брата, зар би . . .“

„Вала не знам да ми дође ма ко!“

„Јаој мени кукавици!“

„Ајде Јоко силази, вријеме је, да нас послуже не затеку.“

Јока се мало усправи и погледа по соби.

„Ја ћу те овдје чекати.“

„Ах Јово, шта ће моји!“

„Видим, да ме не волиш.“

Она је пала на прозор, главу је наслонила на демир, а сузе јој текосе низ лице.

Јово је прекрстио руке, па их тако наслонио на кубуре за појасом; један је корак узмакао натраг, па је тако гледао у своје злато.

Дуго су ћутали, ни једно не проговори.

У томе се зачусе орози.

Обоје се тргоше.

„Јоко, први орози пјевају.“

Она му ништа не одговори, али га сузним очима тако погледа, да је могао све разумјети.

„Ваљда ће и моји скоро доћи.“

„Ајде Бога ти Јоко, ваљда ме не ћеш обманути.“

„Па куда мислиш?“

„У моју кућу; биће ти Јоко добро; знаш, немам много, да ти режем фистане, али нешто ће се наћи.“

„Ако нас мој брацо потјера?“

„Не бој се, ја ћу те чувати.“

„Шта уради, јадна ти сам!“

„Ајде Бога ти, не бенетај толико!“

„Је ли ко дошао с тобом?“

„Јок; ја сам сам.“

„Шта ће моја Тата, проклињаће ме, што јој кућу осрамотих.“

„А шта ћу Јоко, ја без тебе? — Зар ти није мене жао?“

Она је опет ћутала.

„Ево Јоко, ја те пошљедњи пут зовем. Пођи са мном, неће ти бити криво.“

„А шта ће мој брацо?“

„Ти ме не волиш, ја идем.“

Ту се окрене и пође.

„Стани, стани Јово!“

Док се Јово окренуо да погледа на прозор, Јоке више није било.

Срце му мало задршће, а кољена му клецнуше.

Полако се довуче до капије; тргне за штеку али врата замандаљена.

Наслонио се на духар, па је тако чекао.

Сваки час је презао, кад би год чуо какав најмањи шум, као оно крадљивац, кад се у туђу кућу завуче.

У једаред чује из друге улице неке кораке. Срце му је на један пут наглије закуцало, а чело му проби хладан зној.

Усправи се, дохвати своје кубуре, па стане, слуша.

Кораци се још мало чули, па се послуже у мирну ноћ и изгубише.

Он се опет наслони на зид, па сваки час погледаше на врата и на прозор.

Најпослије чује неке ситне кораке на диванани. Приљуби се још ближе вратима, да боље чује.

То је била Јока.

Полако се спусти низ басамаче, па пређе преко дворишта и дође до капије.

Ту је мало застала.

„Јоко!“

Нико се не одазва.

„Јоко! отвори!“

У томе се зачу слаби звекет мандала, капија се отвори, а Јока изиђе на врата.

„Од кад те чекам.“

Она не одговори ништа, него погледа очима пуним суза на кућу, тргне за алку и врата се затворе.

„Дај ми руку, Јоко.“

Она му пружи своју руку и за часак се изгубише у густој помрчини.

Ш.

У Јовиној собици је живље.

Дошла су му три четири госта, па пирују.

На сред собе постављена синија а око ње посједали гости.

Кум у прочељу, за тим стари сват, а дјевер уз Јоку.

Јефа и још једна комшинска цура служе.

Кум подиже чашу и наздравља младенцима: „Гдје ове године сватовали, ту до године кумовали; дај Боже здравља, мира и рахатлука; сачувај их Боже напасти и злих душмана!“

„Амин да Бог да!“ — Јово је рахат, а Јока је нешто снуждена.

Воли Јову, баш плахо га воли, ама јој жао Тате и браце, а срце јој нешто слуги и дршће, асли к'о кад инсан учини нешто, што му није у закону.

Јово је то примијетио, па се полако довукао до Јоке.

„Како си Јоко?“

Она га милостиво погледа, па за тим обори очи.

Јефа и њена друга нешто се гурнуше и ударише у смијех.

Остали гости и не гледају на младенце.

„Дај ми Јоко руку.“

„Прођи се болан, има ту старијих, — срамота је.“

„Не види нико.“

Она се зарумени и нехотице му пружи своју руку.

„Ајде Јоко, на диванану.“

Она га погледа, па опет очи обори.

„Ајде, имам нешто да ти кажем.“

„Имаш кад, казаћеш ми.“

Он јој стисне руку, а она се мало отима.

У једаред се Јока трже. Преплијеће.

„Шта ти је Јоко?“ Пита је Јово.

А она ни ријечи, занијемила, а све јој се у лицу мијења боја.

Ухвати је за обје руке и гледа у њу, а она чисто не дише; прислушкује као да нешто чује.

„Јово, је си ли доље врата замандалио?“

„Јесам. — Ајде мало на диванану.“

Она пође.

Кад дођу до врата, чују обоје неку вику и грају на улици.

Као заковано стаде и једно и друго. Јово преплиједи као крпа — а Јока се скоро бајилдисала.

Гостима у магази то ни науми. Они се веселе, куцају и пију.

„Јово . . . то је мој . . . брацо!“

Хтједе да падне, али је Јово дочека на своје прси.

У томе се на пољу подиже већа граја.

Као да је баш Јокиног брата глас; све виче:

„Пасји сине, замандалио врата! Али казаћу ја теби, како се Билићево чељаде отима!“

Јово преплиједи још већма, а Јока му се боље приљуби.

У том се с поља зачу:

„Јангија! — Јангија!“

Јово потеци по своје кубуре, па излети на диванану.

Јока врисну, па полети за њим.

Сви гости скочише од софре, те потеци на диванану. Истом они на диванани, а са улице запуцаше пушке.

Так! Так! Так! Зује танад.

Женскиње у кући запомага, а Јока полећела Јови, да га одвуче у магази.

Истом она до њега, а једно танае звизну.

„Јао, Јоко, погинух!“

Врисну Јока као љути арслан, те прискочи Јови, али он вас у крви.

За тим га пусти, па се устреми доље низ басамаке.

„Стој кујо, што изневјери!“ Загрмље са диванане.

Јока јури као махнита.

Нит зна како је прешла басамаке, нит како је одмандалила врата, тек се једном нађе на улици.

На улици друштво повика:

„Држ'те је! . . . Ево је! . . .“

„Брацо!“ Завика Јока, а глас јој дрхташе.

„Крв . . . Брацо . . . уби . . . ме . . .“

Запуцаше још двије три пушке.

Окупише се око Јоке; потмули јаук се још мало чуо, па се послуже све утишало.

IV.

Сабах зора је.

На Билића капији одваљена штека, а врата широм отворена.

Јокин брацо спава остраг у магази, а стара Тата иде по кући па запијева:

„Јаој Јоко, очи моје! Куку мени јединице! Што те родих на срамоту!“

Она запијева, а нико јој се не одзива.

Иде по кући; отвара одаје у којима је Јока спавала, али нигдје је нема.

Разбацане су хаљине по одаји, насред собе постелина, али није ни додирнута.

За тим полети браци у магази и залупа на гвоздена врата.

„Устај брацо, жалосна ти срећа, што учини од мене!“

„Ма шта је бона?“

„Нема Јоке!“

Брацо сијевну закрвављеним очима, те скочи и отвори врата.

„Ајде потеци, те је наћи.“

„А гдје ћу је сад наћи?“

„Ваљда је у оног несретника.“

Брацо преплиједе.

Тата га зачуђено гледаше.

„Ма жалосној мени, да се нијеси ноћас с њиме побио?!“

Брацо обори очи.

„Казуј болан, да нијеси какво зло учинио?“

„Пуцасмо из пушака.“

„Куку несретној мени, да га нијеси убио?“

Брацо стајаше као нијем.

„Тешко мени до гроба! . . . Шта уради, да од Бога нађеш . . . што проли туђу крв и своју?!“

„Нека зна како се плаћа оном, који хоће Билића чељаде да краде.“

„Јока га је миловала . . . несретној мени, та ће се утопити. — Потеци, потеци!“

Тата за тим сиђе доље у двориште. Истом она кукајући на пошљедњи басамак — ево ти њеног брата.

„Добро јутро, сестро!“

„Добро теби било, али мени је црно.“

„Не кукај; хајд у мене, зове те Јока.“

Тати се у једаред разведри чело.

„Шта учини брацо?“

„Несретник, несретник!“

„Богме се Јока бајилдисала; ако је Јово погинуо, неће ни теби добро бити.“

„Ајде Бога ти похити.“

— — — — —
Стара Тата, како је ступила у братовљеву кућу стаде нарицати.

Потрчи у магази, а испред ње изиђе снаха јој.

„Камо Јока?“

„Прођ се заовице кукања.“

„Ма говори, камо Јока?“

„Нема је овдје.“

„Куку мени! Што ме преваристе!“

„Прије десет декика оде.“

„Куку мени!“

„Вели — нешто јој се слуги — Јово је погинуо . . . отишла је њему. Поручила ти је, ако је он погинуо, да је не тражиш.“

„Ајде брата, ако за Бога знаш, потеци у Јове.“

„Ајде и ти са мном!“

За тим одјуреше све троје у Јове.

Јово је лежао на постељи, блијед, а крај њега сједила је стара му мајка и кукаше.

Јоки подбухле очи од плача.

Клекла је крај Јовине постеље, па му мокром крпом чело лади и брише крв са прсију.

Ноћас је добио рану, али срећом врло малу. Он би волио, да је погинуо, него што му Јоку отеше. Али Јока му опет дође.

Уљегоше троје у собу.

Јово се трже и хтједе да скочи, али га Јока задржи.

„Шта уради Јоко, да од Бога нађеш!“ Закука стара Тата.

Јока је пожућела као восак. Очи јој се напунише суза.

Паде на кољена пред своју матер и љубила јој ноге.

Од једном стадоше сви кукати.

Јово је горко уздануо и жељно гледао у Јоку, да је се нагледа, јер мишљаше, да ће је за свагда отргнути од њега.

„Јоко, Јоко, шта уради?“

„Опрости Тато, ја од њега не могу.“ И ту јој грунуше сузе на очи.

Материнско је срце најмилостивије.

Тата је погледала у свога брата, он као да јој је хтио рећи: „зашто је не благословиш, кад је сретна?“

Још једном погледа на своју јединицу; срце јој заигра, те је подиже и пољуби.

„Просто нека ти је шћери и од Бога благословено!“

За тим приђе Јови и пољуби га у чело: „Сретно нека ти је зете! — Прости пријо!“ И изљубе се сви редом.

Поручише по брацу. У први мах не шћеде доћи. Послије га привољеше и он дође.

„Опрости зете, Јово!“

„Богом нека ти је просто; опрости и ти, Јока је моја, ја сам је крвљу платио.“

„Да бог да сретно и дуговјечно!“

„Амин да Бог да!“

Б. Н. Вршчанин.

На Јордану.

Спјевао

Митрополит Сава Косановић.

II.

(Свршетак).

На повратку са светог Јордана
По лијепом бијеломе дану
Пружило се уже поклоника
Кано војска кад се оспе путем,
А враћа се с пљеном и побједом.
Све је „шенли“ и све је весело,
Све блажено и све задовољно,
Све дружевно и све је љубезно,
К'о да једно све роди кољено.

Неко крену цјешке на ногама
Са дрвеним другом у рукама;
Неко бремене трске упртио,
На Јордану собом је убрао,
Неко снажне осле поклопио,
Други опет мазге оседлане;
А лијепа кита од Арапа,
Из чувена Витлејема града,
Попијева, меће из пушака,
Разиграли витке бедевије
По равном пољу јорданскоме

И хатове најбоље пасмине;
Протркују тамо и овамо,
Поскакују и назад враћају
Да су ближе чети духовника.

У трчању игре по мјесеца
Вилени и помамни коњи
Ка гудало знаду се превити,
Тако брзо и тако итлено,
Е би реко — ал' чини се тако,
Ноге су им никле на ребрима,
А брзи су кано ластавице.

Коњ је марва, али је разумна
Па се чисто горди и поноси —
Кад је здрава и кад је весела —
Па на себи носи господара,
И вјештака, који уздом влада.

Епифани бјеше на ђогату,
Дивну хату у ср'мали „рахту,“^(*)
Превија се као гушјеница

Узде, венџије

Кад отпане са зелена листа
 Њему брада прешла про појаса,
 А бијела ка' лабуду перје,
 Једно другом дивно одговара!

Покрај њега и ја на гаврану,
 Из дебеле патрикове „тавле“*)
 Истом уз'о четврту годину,
 Те од ђога лошји не бијаше
 Ни у нокту пољем широкијем,
 Ни љепотом главе и узраста.

И кад бјесмо ближе Јерихону,
 Ко на пакост и без договора,
 Неко гласом арапскијем викну:
 „Ја л л' - а - х у а д“! — да се потечемо!
 Тад и гавран жваље рашчелусти,
 Ушим' стригну, на ноздрве фркну!
 У крваво очи исколачи —
 Тешко ми га бјеше уздржати —
 Јаку снагу у слабачкој руци,
 Јер се такој научно вици
 И у пољу и тврду камењу.

Ма да нисам вољна утркица,
 Ал' је зазор бити кукавица
 Па остати стражња поромица, —
 И нестијућ на коњу коњику, —
 Гавран скочи и заструга брзо,
 За час тињи бјесмо у средњима,
 На пољани покрај Јерихона.

Ту сјахамо и ту благовасмо
 Код извора пророк Јелисија,
 У ладнику лозе од сто хвата
 А старије од стотину љета,
 На којој се још зелени лишће;
 А кроз старо наваљује младо;
 И крај нове озидане цркве,
 Брижним трудом Никодим Патрике
 Блаженога оца и владике
 Од цијеле земље Палестине
 Неуморно ревно трудбеника,
 Апостола и правога пастира,
 Још чувара Гроба и Голготе,
 Православља и црквених права.
 Он свуђ диже и школе и цркве,
 Намастире и братству ћелије,
 Па га зато срцем воле људи
 Од арапске и крви и ћуди,
 Јер им чува и вољно поштује,
 Језик, писмо, драге обичаје. —

Јерихон је мјесто знаменито;
 Спомиње се и у Светом Писму;
 Али старог данас више нема
 А нови се уз кољевку прима.
 Блага клима, топло поднебије —
 Ко Јунија у нашим земљама —
 Никад у њем си'јега ни студени,

*) Коњушница.

За кашљавце и прсо-бонике —
 Жива згода и право спасење,
 Да га таког у свијету нема.

Ка истоку, јужно и шјеверно,
 Свуд је видјет' проводе Јордана,
 Неколико сата растојања —
 На голетне горе Аравије
 И пустињу звјером изобиљну.

Баш од цркве светога Јована
 Кад иђасмо кући са Јордана
 Голим оком проводе спазисмо
 Два голема црна дивља вепра.
 Спуштаху се страном на ријеку,
 Дурбином их добро разгледасмо.
 Шест ловаца иза оне стране
 Разреди се либом по „орману“.
 Шта је било даље — не видјесмо.

Од запада правцу Јелеона
 Примају се камене планине
 И пећине, кућа испосника,
 Гдје не треба огња за гријање.
 А на путу ка' Јерусалиму,
 У долини про триста лаката,
 Кипи поток названи „Козева“,
 У коме се нешто рибе нађе.
 Покрај овог црква светог Ђорђа,
 У дубокој шпиљи укопана, —
 Лако јој је на низину сићи,
 Ал' је тешко на бријег изићи.

Мало даље на страну шјеверну,
 Гола дуби гора „Сорокова“
 Ил' по грчки звана „Сарандова“,
 На њој ништа зеленога нема,
 Нити биљке ни пања кукрике.
 Од старина и вјечнога сунца
 И она је јадна поцрњела!

Ту се Господ кроз четерес дана
 Испаштао, кушан од сотоне;
 Те за спомен подигнута црква,
 Полазе је многи поклоници,
 А највише Руси и Рускиње.

У два сата кругом Јерихона,
 Све ширине ко длана равнине
 Зелене се у реду маслине
 Са смоковним помјешано дрвљем.
 Ту наранче и лимуни висе,
 Ломе им се гране и огранци
 Од тежине и крупне воћине.
 Нешто урме и доста Манане,
 Црвен-жута кано и наранча,
 Само мања и у нешто слађа,
 А обла је ка' кругла јабука.

Једући је јутром и вечером,
 Миришу ти уста и узглавље
 Ка од вина из „вранове стране“,
 Или дима, ког нема до Рима.

Млада боба тог' ручасмо дана
Из зелене баште „Богданове“,
Досељене богате Рускиње,
Гдје је бјели дворац подигнула
За свој житак у светим земљама.
Покрај њега још и друго здање
За „странике“ и за поклонике,
Да бесплатно могу преноћити,
А за паре наћи ђаконија.

Још и руска ту има „Пастројка“,
Врло дивна и посве голема,
На којој се вија тробојница.
И она је за руске путнике;
Хиљадама могу преноћити,

Воде наћи вруће и студене,
Јер је јако врело Јелисијно.
Али љетом од живљења није
Ни путнику нити становнику
Јер је огањ кано у Тартару.
Након сата ваљана почитка
И бјелана из крша напитка,
По укусу кано ципра вина,
Ми кренусмо пут Јерусалима
Одакле вам ове врсте пишем,
И поздрављам — ко за здравље пита,
Ко не пита, и том буди слава,
Мене сада зову хаџи-Сава. . .

И з м и р и л и с е.

Приповијетка из варошког живота

написао

Манојло Ђ. Призренац.

(Наставак).

VII.

Госпођа Настасија оставила је Љубицу у највећем раздражењу. Она је у први мах помислила да Љубица не зна шта ради од јада и невоље, — те јој се ипак приближи;

„Не будите дјете... Као да нисте при себи.“

„Нисам при себи?“ — узвикну Љубица с горким осмјехом и погледа испод ока на Настасију. „Не би било чудо и да полудим код оваковог свијета коме ни стопа стопи добра не мисли.“

„Имате право — то писмо. . . .“

„Молим вас оставите се и мене и тог писма. У опште се оставите свега, мени не треба ничијих савјета . . . Хоћу да сам у миру . . . сама. . . .“

„То — као да се чистим из ваше собе?“ — завика Настасија.

Љубица није ништа одговорила, само је сјела код прозора и окренула Настасији леђа.

„Па добро, ја не марим, али последије немојте да се тужите. Нисам требала у опште да се мешам у оно што ме се не тиче.“

Љубица је само ћутала.

То је баш увриједило и раздражило госпођу Настасију. Она оде не рекав ни „с богом.“

Госпођа Настасија, ма да је била увријеђена, ипак је непрестано копкала шта то може да буде? Откуд је то писмо? Од кога је? А што је главно: што је у њему, — да се Љубица тако чудновато понашала?

Да није било тог интересантног писма, госпођа Настасија била би се са Љубицом сасвим посвађала,

не би је ни погледала — „ту неблагодарницу, која јој се тако грубо захваљује на толиком пријатељству.“

Зато је прогутала то опоро понашање, те је сутра дан опет посјетила.

„Али за бога, веселнице, шта вам је те сте тако чудновати. Ни она жена ни дај боже. Боже мој, није то најгора несрећа. Не мора бити све истина што се пише у писму. Ја то знам,“ — говорила је.

„Молим вас поштедите ме са вашим савјетима. Ја вас за њих не молим.“

„О сиротице! Ја вас разумијем — толика бол. Ви ћете се тако сама у себи појести.“

„Па нека. То се никога, нетиче. И последије мене греја ће сунце,“ — рекла је Љубица па се окренула и шушкала по соби као да у њој никога нема.

У том дође Милан, и кад виде Настасију, он се намршти.

„Добар дан желим,“ — поздрави хладно Настасију, а на Љубицу се није ни окренуо, него оде у другу собу, рекавши: „Изволите, ја вам нећу сметати.“

Љубица није ништа говорила.

Настасија се нашла у чуду. Сад се тек увјерила колика је запетост између „тих двоје,“ — али је уједно и сувише јасно видјела, да је она ту сасвим излишна.

„Ал, ја сам се ту занијела, а имам толиких послова. Пријатан ручак,“ — устаде да иде.

Љубица само рече:

„Хвала,“ — па не устаде ни да је испрати до врата, као што је обично до тада чинила.

Госпођа Настасија сва се тресла од јада, па одлазећи и сама није знала како је казала:

„Не ћу вас више узнемиравати.“

„Хвала богу,“ — рече Љубица за себе и немислећи, да ли ће то Настасија чути.

А она је чула, окрете се нагло, хтеде нешто да каже, али се предомисли, те брзо се окрене, отвори жустро врата и лупи их за собом, — да је Милан изишао из друге собе и зачуђено запитао:

„Шта је то?“

Љубица је ћутала.

„Ово нијесу чисти послови,“ — помисли Настасија. Ту се скрива нека страховита тајна. . . Можда и неко злочинство — ко зна! — Тако ће нешто и бити, јер што је она тако ћутала, неуљудна и преплашена? Није друге, — ја ћу да препазим. О тичице моје, још сте ви жутокљунци. Нијесам ја баш таква ћурка! Хм, — али само шта да радим? Од ње није могуће ништа дознати. Разговараћемо се . . . . а међу тим ваља пазити на сваки њихов шушањ.“

И не само да је госпођа Настасија пазила, но она је упутила и своју служавку, да се често виђа на ходнику.

Служавка је то, наравно једва дочекала, — бар се није морала непрестано да пече уз огњиште. Услед тога се дешавало, да је чорба била пресољена, запржка прегорела, тесто да је прекисло, — а госпођа Настасија је све то кабулила, — само да уђе у траг тој страховитој тајни.

Али дед ти што дознај, кад се Љубица затворила у њену собу, па не излази из ње као була, — осим кад је била у кујни око ручка. Она је што више била и веселија, често је пута поцјевуцала, — али ипак Милан је долазио туробан као пре и госпођа Настасија није чула као пређе при праштању на ходнику: „душице“ и „злато.“

„Очевидно нијесу се још измирили,“ — мислила је госпођа Настасија. „Али зашто је она тако весела?“

Сирота госпођа Настасија! Да јој се дијете на смрт разбољело, па не би била тако узнемирена, — као што је била услед толике неизвестности о тајни њене сусјетке, — која је сад више но икад избјегавала.

На њену срећу, случај хтеде да открије мали мали крајичак од те тајанствености. То што је дознала, није задовољило њену љубопитљивост, — али је ипак било бар нешто, на основу чега могла је да — измисли читав роман, са допунама и „улепшавањима“ њених пријатељица.

А то је било некако пред покладе.

Служавка је баш била у ходнику кад ето ти писмоноше.

„Је ли код куће госпођа Љубица Јоцићева?“ — запита писмоноша служавку.

„Чини ми се, да јесте,“ — одговори ова.

Госпођа Настасија чула то и извири.

Писмоноша закуца на врата и уђе код Љубице.

„Писмо за њу, од кога ли је?“ — помисли госпођа Настасија, — и у стику, и сама не знајући зашто и како, стаде код врата од Љубичине собе. Нагне главу и зачује неку живу препирку. Позна Миланов глас.

„Свађају се . . . да није због писма?“ — помисли госпођа Настасија и наслони ухо на врата, и чула је врло добро овај разговор:

„То се тебе ништа не тиче, од куда је писмо,“ — одговорила је Љубица дрхћућим гласом.

„Молим вас подпишите доставницу,“ — рећи ће писмоноша.

„Ја ћу да подпишем,“ — упаде Милан у ријеч.

„Извините,“ — на то ће писмоноша, „писмо је за госпођу.“

Чуше се кораци, — госпођа Настасија устукну и учини се као да нешто тражи по ходнику.

Писмоноша изађе и оде, — а из собе чула се још живља распра.

„Красна ми је жена, која од рођеног мужа сакрива своја дописивања.“

„То се тебе баш ништа не тиче. Ја могу да добијам писма од куд било.“

„Али ја сам твој муж. Ја ваљда имам право да знам, с ким стојиш у писменој свези?!“

„Баш не мораш да знаш све. И ми жене ваљда смемо да имамо наше тајне, као и ви мужеви. Показујеш ли ти мени сва твоја писма. Зар си већ заборавао . . .“

„Дакле тако? Ти мени не вјерујеш, а тражиш, да ја теби вјерујем? Женске тајне! Красота, — далеко смо доћерали. И ти то тако кажеш, као да је то попити чашу воде?! Овамо то писмо, — ја морам да знам од куда је и од кога је.“ — Милан је при том лупио ногом о тле, да се соба скоро затресла.

„А ја ти опет велим, да ти то писмо жива не дам из руку,“ — на то ће Љубица и она лупи ногом. „Да знаш!“

Милан узвикну:

„То ће мо видјети!“

Зачу се скок и врисак. Па настаде за тренут тишина, — а онда опет Љубица тресућим се гласом:

„Тако. . . немаш га ни ти ни ја.“ . .

Чуло се цепање хартије, отварање и затварање прозора.

„Дакле тако? И то да дочекам? Лијепо, красно — и то сам већ дочекао! Али узми се на ум госпођо: ја сам твој муж! Упамти добро: твој муж! Па ако што опазим — тешко си га и теби и мени! Тако ми спасења душе — гробар ће нама зарадити, је си ли ме разумјела?“

Љубица није на то ништа одговорила.

Госпођа Настасија зачу мушке кораке, који се приближаваху вратима, — и брже боље одмакне се

и таман је отворила врата од кујне, кад зачује на ходнику лупу.

Милан је излетио из собе као олујина. Лупио је вратима колико је могао, да су се прозори на ходнику затресли, — па и не осврћући се на госпођу Настасију, која је од страха стајала као укочена те није ни врата затворила, — одјурн низ степенице, да би човјек мислио е се нешто руши.

Госпођа Настасија стајала је тако неколико тренутака.

„Боже шта би овом? Као да га нечастиви вијају . . . Сиромах!“ — помисли госпођа Настасија па затвори врата и оде у собу.

Стаде да премишља:

„То је, што сам мислила; није другојаче. Тајно дописивање — љубавно писмо . . . претворница једна! Иначе, зашто би се бранила толико, да му не да на читање? Гледај ти ње молим те! Чини се као светица, а овамо крије трагове и од мене . . . То су тек оне праве! Но да кажем моме красном мужу, — тај би избуљно очи! Али не ћу да му кажем, — и тако сам се бојала, да се он не врзе око ње и да му она. . . Хаха! Мој красни мужићу, ево ти те светице са којом си ме корио . . . Ипак би добро било, да ми се подругнеш . . . Али не . . . Он би можда тек онда трчао за њом, кад би знао да је „такова“ . . . Ово је пређе била само моја слутња, он је погледао као каквоу светицу, а не . . . Пет! Не треба шарати врага по зиду — јер би онда могао доћи по своје . . . А сад, шта? Да ми је само да дознам, ко је тај њен? Она је права гуска, мисли да се то може дуго сакривати. . . . Па ме тако увриједила, само да не говори са мном. Боји се ваљда, да се не подрекне. . . Као да ја нисам у томе вјешта! Охо, гушчице моја, ти си спрам мене још зелено зеље“ . . .

Госпођа Настасија била је тога дана особито задовољна. Није шала, — открила је такву тајну, која је имала за њу већу вриједност од најопасније државне завјере . . . Морала је с неким да подијели ту велику радост и задовољство. С мужем није хтјела, — онда што је наравније, но да је похитала, да тај терет са срца подијели са својим пријама и другарицама. Одмах се ту нашла милостива госпођа Пара-

(Наставиће се.)

скева, племенита госпођа Евдоксија и благородна госпођа од Смратиковца.

„Идите молим вас! Ко би то рекао?!“ — вртила је главом племенита госпођа Евдоксија.

„И томе се ви чудите? Та то је сасвим обична ствар! То су тек оне праве — тиха вода бријег рони!“

„Такови саблазан — помислите само! Ја не! би ни у сну сањала!“

„Ох тај данашњи свијет, — то вам је, драга моја, прави Содом и Гомор. За то ја мојој Мини не дам да види ни бијелог бога, — рече госпођа од Смратиковца.

„Ала лаже,“ — помисли госпођа Евдоксија, — „а води је на све балове и у шетње, па никако да је скине с врата.“

„Имате право, драга моја,“ — примијети госпођа Настасија. — „Ја ћу баш данас да кажем моме мужу, ако та чиста госпођа остане овдје, да се што прије иселимо, јер не ћу да моја дјеца виде такове саблажњиве призоре.“

„Али за бога друге, оставите се тога. Жена као жена, не мора баш да су све жене — анђели!“ — осмијехну се госпођа Евдоксија и погледа испод ока на благородну госпођу од Смратиковца, а у себи помисли: „као ти и твој млади „пријатељ“ Перо, који се увијек нађе у посјету, кад ти муж није код куће.“

„Ако и нисмо анђели, оно смо брижне матере,“ — одговори заједљиво госпођа од Смратиковца, — „а нисмо као сухо дрво у планини, које нема ни једног зеленог листа.“ С тим је хтјела да заједи госпођу Евдоксију, која није имала дјеце.

„А ја би јој још и ишла на руку, да се још више обрука, — па да нам буде као примјер за наше мужеве. Само да буде још мало већи и јавнији шкандал, — припази дер ти Настасијо, мало боље на ту надувену жабу, — рече госпођа Параскева.

„О ја пазим доста! . . . Сиромах господин Милан! — уздахну госпођа Настасија.

„Јадан човјек!“ „А тако добар!“ жаљаху га госпође. „Па тако красан!“ уздахну благородна госпођа од Смратиковца.

О, — то су биле чисте и смијерне женске душе!

П р и м о р с к а з о р а.

Приповијетка Отокара Мокрога.

С чешког превео

Никола Шумоња.

(Свршетак).

IV.

Сутрадан рано изјутра зашкринуше врата виле Абације. Анета корачаше по росној трави; упутила се алејом према мореком купатилу.

Послије неколико часака чуо се кроз јутрењу тишину плусак воде уз веселу пјесму; Анета се купаше као златна рибица у мору, заодјенута набораним одијелом за пливање. Бијело њено тијело свијетлило

се као алабастар у зеленој пучини — ружични прстићи њени изгубише се у ситном мореком пијеску између слузавих стабљика морскога биља, по којима су се нахватале љуштуре и полипи. Дјевојче је већ допливало до ужета, којим бијаше ограђено мјесто за купање, кад се горе на стрмом брежуљку појави Пијетро. Опазивши Анету, поздрави је стидљиво и хтједе да пође даље, али га дјевојче зовну:

„А куда се журиш? — Зар не ћеш ни да ми понудиш ту ружу са свога шешира?“

„Па има их доста на огради у гробљу —“ одговори зловољно момак, скиде ружу са шешира и баци је у море. А онда побјеже главом без обзира, као да је учинио какво зло. Дјевојка дохвати ружу и задјене је онако мокро и скидану за косу.

Међутим се пред црквицом у гробљу нестрпљиво шетао млад човјек, чекајући, да се на вратима појави лијеп лик лијепе сликарке. Није дуго чекао. Послије неколико часака била је Анета већ овдје, пак пошто се пријатељски поздравише, настави она свој јучерањи посао.

У томе опази странац ружу у њеној коси.

„Како ли је та ружица скидана! Дозволите, да је замијеним другом.“ И пође до ограде пак откине велику ружу, румену као крв и пружи је Анети. Она се тргне, и не примивши руже прошапута:

„Захваљујем; руже са гробља не носе срећу.“

Странац се забуни и невесело настави:

„Опростите, што нијесам на то мислио; сасвим сам заборавио, гдје смо. Видите, и код нас у Чешкој има пословица, да од цвијећа с гробља боли глава.“

„У Чешкој?“ прекиде га дјевојче радосним гласом. „Ала је то занимљиво! Приповиједајте ми, молим вас, о тој земљи; о њој сам у своме дјетињству много слушала од некога господина, што је у нашој кући живио.“

Пошљедње ријечи изрекла је Анета тек случајно, али странац се одмах изненадио, није умислио у први мах ни једне ријечи да каже. А онда продужи:

„Да, долазим из Чешке, из те драге и миле земље; али чудим се заиста, госпођице, што је ви тако волите? На цијеломе путовању нијесам још наишао на тако што.“

Говор странчев чисто оживи, па тек сада поче бесједити. А дјевојче је тако слушало, да није имало кад ни разастријети своје цртање. Сјела је на дрвену клупу и пажљиво слушала.

Причао јој је о свачем; казивао јој, како мати његова живи у красном дворцу пошумавском, како је он довршио школу источних језика у Бечу, и како ће сада бити консуо на једном острву ријечком. А овамо у Опатију дошао је зато, да види једно мјесто, с којим је скопчан жалостан случај из живота његове породице. Но имена свога није младић поменуо. Дјевојче је одмах разумјело странца, чим је почео да го-

вори о жалосном случају; сјетила се онога странца, што је био гост њених родитеља. Снуждила се.

Не могавши више поднијети борбе у своме срцу диже се послије неколико часака, и опрости се с младим човјеком. Извинила се, да јој је позлило, па да не може данас радити. Растадоше се тешким срцем, као да је одједном покрио њихове мисли неки тајни, заједнички мрак.

V.

Неколико дана послије тога појави се млади странац у вили Абацији. Стари Калцолајо предусрео га је обичним хладним и неучтивим лицем, али је сав претрнуо, кад му је младић рекао, да се зове Војислав Смутни, и да је син некадањег његова госта.

„Дошао сам, да вам захвалим, што сте пазили мога несретнога оца, и што сте се за њега бринули пошљедних дана његова живота. Дознао сам ових дана, да је у вашој рођеној кући становао.“

Ријечи те изговорио је младић болним гласом, па онда пружи своју бијелу руку Калцолају. Овај једва проговори неколико неразумљивих ријечи.

У томе се лагано отворише врата, а на прагу појави се — Анета. — Младић, угодно изненађен, скочи са столице и кликне:

„Зар сте ви овдје, госпођице?“

„Ово је моја кћи Анета, неразружива пратилица нашега оца,“ проговори Калцолајо и удаљи се послије тих ријечи, као да би хтио да побјегне од ово двоје младих.

Пошто се наразговараше о свем и свачем, оде Војислав; а рекоше му, да их још чешће походи. Од то доба долазио је Војислав Калцолају готово сваки дан, а слободан живот сеоски, који не познаје тијесних окова етикеције, сасвим га је приближио Анети. Шетао је с њоме по пространој башти — каткада су сјели у убав чамац старога Ђакома да се провезу по мору, — а каткада су онет тражили лијепе мотиве за цртање.

Само једном прекиде се то. Неко је причао у салону, да је млади Пијетро отишао међу далматинске добровољце, што су пошли да помажу усташима на босанској граници. Та вијест ванредно је дирнула Анету, па није неколико дана изашла из своје собе...

Војислав је доскора требао да пође одавде. Љето је пројурило брзо, а лаворово дрвеће заодјенуло се већ сасвим зрелим, округлим плодом. Са грана високих платана падао је лист за листом, као што рука са драге главе скида прве сиједе. А далека пучина Кварнера изгубила је своју модринау, и над њом се наднијела мутна магла.

Било је красно септембарско јутро. Анета и Војислав извезоше се на острво Крс, да посјете неке познанике. Море бијаше мирно као непокретан асур, накићен тек бијелом пјеном, коју су просијецали весла.

Час по искочила би по гдје-гдје из воде рибица, затрептавши у ваздуху. За чамцем пливали су делфини.

Чамац је пловно уз ниску обалу Веље. Кроз бујно зеленило провириваху убава села, бијеле зидане кућице и цркве по брежуљцима.

Једва једаред стигоше до уске луке Крске. Бијели, чисти басамаци спуштаху се са обале стрмо у море. Чим је чамац долазио ближе обали, тим се јасније могло разабрати убаво мјестанце Крс, које се у полукругу пружило с обје стране морскога заљева.

Анета одмах оде да посјети своје познанике, а Војислав је дотле пролазио живим улицама. Случајно је у исто доба стигао и Лојдов пароброд, па је цијела варошица оживила као мравињак.

Већ је било подне, кад се Анета вратила. Још бијаше сва усхићена од слатких и милих успомена, које јој опише душу.

Идући уз обалу, гдје се љуљаху малени чамци, изађоше у разговор из варошице. С једне и друге стране бијаху виногради, ограђени камењем. Узеше се за руке и стигоше опет на обалу широкога мора. Иза њих се дизаше лијеп дворцац усред цвијећа и дрвећа; — а пред њима је пукло широко море, посуто ситним острвима.

Ту засталоше, да се одморе на клупи под хладовитом смоквом. Дјевојче притисну дланове на пламтеће образе; црна, коврчава коса испрепела се са ружичним претима; малена ножица у зеленој атласној ципелици немирно се играла гранчицом рузмарина, што је израсла из камена.

Обоје ушутеше. Анета устаде са свога мјеста па одскакута до мора. А онда показа руком на исток и рече: „О, како сте срећни, што полазите онамо, одакле сунце излази — у ту колијевку људску, коју љуби бајни исток — као што каже нежна једна пјесма!“ — „Не говорите о срећи“, одговори Војислав — „кад ми залази друго сунце, и то за увијек!“ — „Та још није зашло, а — зашто би зашло за увијек?“ — дода дјевојче, и порумени сва као крв . . .

Пусти дворцац са својим прашним прозорима и стара смоква бијаху једини свједоци онога, што је даље било. Тек ћемо толико рећи, да се наскоро послје тога на једном чамцу из Крске луке возило двоје срећних људи према Опатији. На небу је свијетлио мјесец, а зраци његови ширише се по широкој површини морској.

VI.

Главна улица Волоске бијаше сасвијем оживјела; осванула је недјеља. Рибари распродаше већ своју робу, само овдје ондје видјела се још по која рибица, гдје се сјаји на сунчаном свјетлу. Лађари простријеше у својим чамцима меко лишће морскога биља, — дјевојке у свечаним хаљинама ходаху амо тамо, а босоноги дјечаци стојали су по ћошковима. Пред зеленим вратима механе скупио се свијет жагорећи и

и смијући се, а механица Швабо точно је блиједо-црвено вино.

Смијех, пјесма, подвикивање и разговор слијевао се са узвишеним гласом оргуља из велике цркве, гдје се баш служила служба божија.

Послије неколико часака излазили су људи из цркве. Било је ту највише старих жена, смјежурана, тамна лица. Раздијелише се у мање гомиле, и поредаше се око лиснатог орахова дрвета у црквеној порти.

На једном се подиже прашина на главној тести, а пред црквом стаде фини батар.

„Млада!“ шапутаху жене међ собом, и раставише се на двије стране, да начине пута сватовима.

Затим отвори лијеп младожења врата од батара и поможе младој да сиђе. Лак вјетрић отклони јој с лица бијели вео. Дуге, нежне трепавице обореше се стидљиво, а црна коса, окићена камелијом, спустила се низ тијесну аљину од атласа.

„Красна, красна Приморска зора!“ зборило се од уста до уста. „Заиста је красна, хоће ли само бити сретна“ . . . додаде једна стара рибарка, прекрстивши се побожно. . . .

Младенци уђоше у цркву; с њима је ишао само један старац мрка погледа. Док је у цркви свештеник младенце вјенчавао, поведе се под орахом овај разговор: „Јесте ли видјели тога Калцолаја, како је оборио очи, па ни да погледа коме у очи? Баш Бог да прости!“ — „Боже мој, шта ли не ће још бити“, дода други глас. „Па тек оне стијене за Опатијом, кад би нешто имале уста, па да проговоре! А то је син истога онога Форестијера . . . Жао ми је само Зоре, била је добра . . . а не слути ништа.“

Из цркве изађоше младенци, врата на батару зашкринуше, а коњи полетише натраг као муња.

VII.

Војислав се спремаше, да пође у Каламат, гдје је добио службу; а послје неколико недјеља имала је да онамо пође и Анета. Углавише, да ће Војислав отићи паробродом, што полази свакога уторника из Ријеке. Тамо се имао да опрости и са својим тастом, који је већ од прекјуче ондје уређивао неке своје послове.

Стари се Ђакомо већ намјестио у својој лађици, коју је у славу лијепе невјесте назвао „Приморском зором“; — ствари бијаху већ изнесене на двор, а Војислав се пошљедњи пут пољубио са својом женом. У тај мах долети Калцолајев слуга као без душе. „Стари господин отпутовао је јутрос у Аустралију са исељеницима, који онамо полазе. На растанку даде ми ово писмо, да га што прије амо донесем.“

Рекавши то, пружи Војиславу запечаћено писмо. С поља је било написано: „Војиславу Смутному“ — а у њему ово:

„Крв оца твојега виче са земље к мени. И сад да сам проклет на земљи, која је зинула да прими из мојих руку крв оца твојега. Неће ми бити станка на земљи него ћу једнако бјежати; мене ће убити ко ме задеси.“ Тако пише у светоме писму. Чинио сам, што сам могао, да се не узмете. Пијетро је помео све што сам замислио, отишавши одавде. Од то доба видјех, да сам несрећан; кад вас је свештеник у цркви благословио — замутише ми се очи. Можда је морало тако да буде, али ја ћу учинити што могу: уклонићу вам се с пута. Можда ће благослов ублажити тешку клетву, коју ја на себе примам, да не пређе на млађи нараштај. Калцолајо.“

Док је Војислав читао писмо, Анета је клонула на столицу. Дуго је морао муж тјешити, док се освијестила, али јој прве ријечи бијаху: „Дај ми оно писмо!“ — „Немам га више“, одговори њежно Во-

јислав, „издерао сам га, бојећи се, да твој мир не наруши.“

Анета се једва умирила, а кад је послѣје размислила све добро, и сјетила се, како је отац спремао ње већ неколико година хладан, силом је у себи угушила неугодно осјећање и силом заборавила на све.

Од Војиславова путовања не буде ништа, и млади супрузи остадоше једно уз друго. Само Војислав се мало снужди. Грозна вијест, коју је још од прије слутио, сасвим га је потресла; али он то није никада ни једном ријечи рекао. Тајна је остала сахрањена у његовим грудима.

Послије краткога времена оставише они Опатију, и преселише се на убаво острво недалеко Ријеке. Нов живот постаде им колијевка нове среће, која је никнула из несретних успомена — као румена ружа из гробља у сеоцу приморском.

Јањ и његова околина.

Јањ броји око 450 све самих српских кућа, са 4376 душа. Лежи у простору преко брда и долина и то са југа (од Купреса) 3—4 сахата у дуљину до Воларске општине. Са истока и запада окружују га највише борове планине, од којих народ добива дрва за огријев и грађу од јеловине и смрчевине; а пече више пута и паклину т. ј. борову маст, коју носе у Далмацију и тамо је продају за морске пароброде.

Села су доста густа и од свију варошких мјеста удаљена, и то од Јајца 4 од Доњег Вакуфа 4 и од Гламоча 6 и до 8 сахата. Мјеста сва подлеже Јајачком котару. Срби сви говоре правим јужним нарјечјем, само се чују неки умети у ријечима, као: ље, увано, мој Бого! и т. д. Предјео је здрав, а то се и отуд видити може, што се доста старих људи од 60, 80 и преко 100 година виђа, те на много прилика видиш сина, који је такође старац по изгледу као и отац осиједио.

Младеж тако исто је чила, свјежа, здрава и угледна. С правом се рећи може, да су Јањ и Купрес најздравија мјеста по положају; али у исто доба и најхладнија мјеста у Босни. Младићи су се (док нијесу стигли нове митрополитске наредбе) женили од 13 и 15 година и то све да је већа и снажнија радна снага домаћих. Дјевојке морале су имати потпуне године за удадбу. Дјецу не крсте одмах чим се роде; јер многи чека од гладног прољећа радну и обилату јесен или док у чаршију оде и донесе шта му треба.

Кад ко умре, трошак је док се сахрани; јер се ту много пије, па и опет дају се за мртвога задушнице и кољу се овце. На женидбама још се горе прође,

пошто треба ићи и нашиљати некога са плоском по 5 и 10 пута, док старији дјевојку обећају дати. Кад то будне, треба да се с ракијом и печеним бравом дође на претен и уговор и тад просац беме плати за дјевојку бојаги што је око ње трошка по 5, 10 и 15 дуката. Кад сватови по цуру пођу и тад се носи ракија, печен брав, хљеб, сирац и колачићи, па се и тада и опет троши и дарива.

Највећи трошак досиже крсно име овдашњег житељства. Већ на неколико дана пред св. Јована, св. Ђорђа, св. Григорију Неокесаријског и св. Николу мора домаћин ићи у коју оближњу варош по ракију. Мала кућа донијеће по 10—20 средња по 40 и 60 а богатија и по 80 до 100 ока оне јадне љуте грађенице — шпиритуше.

Слава почиње у очи свеца и траје по 3 и 4 дана а гдје дођу пријатељи, који су своју одиву у кућу дали ту је обично слава 5 дана. Једе се, пије и пролијева.

Против тога истина на сва уста виче се, да се тијем свецу не угађа и Бог не слави; али они то чују и не чују. Сваки се изговара: „та зар ја први да почнем!“ „Овако ћу још ове године, па до године како будне“ „ако други почну мање и ја ћу“ кад ли дође година, а он још горе и још више. Благе ријечи и поуке слабо помажу.

Кад се у обзир узме штета, коју нам сеоски народ тада и материјално и здравствено претрпи, добро би било, да се овоме прекомјерном трошку стане на пут и да се издаду налози, који ће славу ову више од једног дана забрањивати. С друге стране опет кад се промисли, да су то нашим тежацима и сијела и славе, и забаве и позоришта, онда би им опет морао доста одобрити!

У Јању роди жито, и то: јечам, оvas, пир, хељ-да, а у другом крају пшеница и кукуруз, кромпир, грах и конопља. За ситну стоку такође мјесто је те и оваца прилично има. Говеда Јањска угојена и урањена добро се продају; а и коња лијених мјестице има.

Ношња народна проста је. Жене ходају без гаћа у дугим јаким кошуљама и сукненим црним хаљинама а дјевојке у бијелим. Мушки опет осим простог гуња и шарвала, што сами собом производе и праве, носе још и црне сукнене шалове око главе, те тиме подсећају још на тужну успомену Косовску.

Цркве православне у Јању су двије. Једна у Строицама, подигнута од простих борових протеса 1856—58. храм рождества Пресвете Богородице; а друга Глоговац, подигнута од тврдог материјала 1866. Храм је св. велмуч. Георгија. Обје су сиромашне и оскудне без икаквога украса и својих утвари. Од сад тек почиње нешто на боље ићи.

Предање говори, да су у Јању биле још двије цркве и то: у селу Бабићима и у Прибељцима. Бабићка црква стара познаје се врло добро гдје је била. Још јој се добро познаје темељ у земљи. Била је у виду круга саграђена. Мало подаље налази се и старо гробље, које је уз исту цркву служило — те по њему и данас има надгробних споменика, на којима су изрезани крстови, рука, и други знаци. На плочама којима су гробове покривали има писмена, и све је ћирилицом писано.

На кртовима до скоро налазила су се написана имена: Вунић, Рајковић, Павковић и т. д. Штета само, што су неки ондашњи прости каменоресци разлијели доста овог камења, кртова и плоча. Гробље то је на врло лијепу мјесту тако, да је свагда у њему топлије, него на другом мјесту; јер је заклоњено од сјеверне стране једнијем брежуљком. Мало подаље сјеверно од гробља виде се развалине велике куле Вучковића, чије потомство данас се у Сињу налази. Око куле биле су такође друге грађевине и куће. Вода Вучковац и данас се зове, на којој је веле било корито и жлијоб каменит. Народ приповиједа да је постало ново садашње бабићко гробље још оног времена и то овако: Била је у неког великаша Вунића кћерка Мара. Ова једног дана оде у дубраву више Бабића и тамо је у шуми змија уједе. Она потрчи кући и не могући стигнути, у мукама пред селом (или онда вароши) издане. На том мјесту буде сарањена и споменик јој има са натписом: Мара Вунић, на коме је исјечен и бич косе дјевојачке. На погребу њезину веле заклато је 400 овнова. И од тог времена постало је садашње гробље бабићко. Црква и старо њено гробље, од прилике како се могло на једном споменику прочитати још је постојало 1414. и за вријеме пошљедњег краља босанског Томашевића, а то ће потврдити и овај доказ народни:

Јањ носи своје име од врела једне ријеке, Јањ назване. Више истог врела на једној узвишеној главици, био је тада град, Штрб названи. Развалине истог и данас се добро распознају. Градом је управљао, кажу, некакав капетан Капић, чије покољење потурчило се и данас се налази у Доњем Вакуфу; а земља око градине и данас је Капића посјед. После Капића веле градом је владао неки Цаић, па се и данас оближње једно селце именовом Цаић зове. Мало подаље од града познаје се мјесто и развалине, за које народ вели, да су ту били неки стари велики ханови, који су путнике примали на преноћиште. Главна цеста веле водила је југоисточно преко планине у град Прусац — стари Акисар; а други опет јужно па преко Купреса, у ком је тада било (кажу) осим осталог а 17 цркава самих. Стари путеви познају се доста добро мјестимице, а мјестимице опет зарасли су у густу шипраг и шуму. Ниже јањског врела и градине налазе се двије пећине и с једну и с другу страну воде. Она од запада сува је; а ова од источне стране пуна је воде у којој кажу, да је пуна каца тисова*) блага сакривена. И с другу страну ријеке говоре био је градић, коме је и прилика; али је доста обрастао у шуму.

Први, који је од стране Турака на град Штрб завојштио, био је по приповиједању некакав Асан-паша. Овај почне најпрво рушити данашњу црквину а ондашњу цркву; али га Вучковић позовне на мегдан, те у борби са овијем погине на мјесту прозваном Асеновац. Остатак његове разбјегнуле војске удружи се са војском Гази Рустан-бега, ненадно ударе на цркву поруше је; а тако и Вучковића кулу запале, нападну и освоје и град Штрб и капетана Јањског потурче.

На скоро затијем наниће овуда кажу и сам цар турски и чинио је с народом диван на мјесту који се и данас тијем именовом зове. Тко је год видио цара и његов сјај, одма је дао ријеч да ће се потурчити, само један између народа казао је: ја истина видим цара и чини ћу све, што он заповиједа, али се потурчити нећу.“ На питање цареве, да ли ће му бар у индат поћи кад се потурчити неће, одговорио је, да хоће за цара војевати. Цар му на то преда сабљу и чантру (кеса за муницију) као знамење војничко и иста чантра кажу чувала се до прије 18 година у кући неког Илије Пеће. Кад је кућа изгорела, онда је и тој чантри крај био.

Осим овијех у Бабићу има очигледних развалина и прилика, да је ту негда морала каква већа варош и промет свјетски бити има још на доста мјеста од народа званих „Градина“, које су као паланке или утврђења служила. Говори се да је таква градина на 15 минута јужно од села Вагана била. Ваган сам био је као нека варошица и трговиште — те се и сад мјестимице ископавају из земље печени черпићи (при-

*) Тисовина дрво, које у води нетруне.

јеп) и зид се налази. Градина опет друга је на брду више Вагана. Старо Вагањско гробље било је на мјесту Еровци. И у њему је био некакав стари крст и на њему потпис: Танковић-Белегић. Крст овај разбили су Турци, кад су 1860—62 ишли с Црном Гором ратовати. Гробља оваковог има на више мјеста, крстови су на неким мјестима као и наши данашњи.

Гробља ова, треба разликовати од старих римских гробова, које је пуно великог камења (надгробних споменика) који су тако велики, да их ни снага од 10 волова не би кадра била преврнути.*) Камење ово народ зове „мрамори“ и не дира у њега из предрасуде, да ће се онда небо натушити и почети олујина падати и т. д. Мраморова тијех овуда доста има; али су прости без икакова уреза; но што је такво исто једно гробље у Равном (Купрес) сво је камење изрезано, те се врло добро могу распознати ликови коњаника, стрелаца, паса и јелена као и људи оружани.

Под свакијем оваким мрамором налазе се кости човечије и то све сами голијати т. ј. кости су много веће и крупније но у данашњих људи. У сваке главе, која се при костуру нађе, зуби су цијели и здрави.

*) И то је српско гробље — Стећци.

На много мјеста по камењу се могу видити нека стара изрезана слова и бројеви; али прочитати није могуће, јер је све скраћено писано; а осим тога другим временом камен је постао грубљи и излизатији.

У селу Љуши имају опет развалине и остатци старих Турака Сулејман Пашића, гдје су им били оџаци (вел. куће) и куле са аровима. Они су ту стајали од 1790—96 и њихово гробље је у близини сад шумом обрасло. И данас се види пањ неке старе врбе, о којој су старе паше криву рају вјешали. Из тога пања никла је сад млада врба.

Јањ је послѣ освојења града Штрба стајао пуст за 40 година; а то је све било од прилике на 60—100 година послѣ пропасти на Косову.

Кроз Јањ је негда и Јанковић отимао и проводио робље од Турака — те се и данас зове селце Обзир зато, што се он обзиро иду ли Турци за њим. Толико се о Јању и о прошлости му приповиједа.

Из свега види се, да је Јањ негда био вишег значаја, него ли сада. Кад би га стручни људи мало изближе описали и испитали — можда би се и више могло дознати, пронаћи и записати.

Поп Стево Н. Давидовић.

СРПСКЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ.

Шехерли-пјесме у Босни и Херцеговини.

Из збирке

Вида Вулетића-Вукасовића.

Године 1879. увјерио сам се први пут у Стоцу, да Србин мухамеданске вјере дивно пјева, па сам том згодом зачео скромну идеју, да би се почеле сакупљати те пјесме. Исте сам године и започео, да их биљежим. То је ето била идеја у зачетку, па ми није било лако наћи ни листа да ми штампа сличне пјесме, јер има тобоже, у њима турскијех ријечи.

Године 1883. пође ми за руком, те у 8. бр. (стр. 123—125) нашега „Словинца“ отштампам неколико шехерли-пјесмица, ал веома краткијех.

У тој сам прилици, ето овако уз остало писао, па и данас понављам: „Најмање је до сад приопћено љубавнијех грађанскијех пјесама, те их пјевају мухамеданци по Босни и Херцеговини, а донекле их опонашају и Цигани! . . . Земан је, да се ове пјесмице брже збирају, јер гину дневимице . . . „Нијесам пропушто, а да у опће ударим по коју дебелу биљешку о мухамеданској пјесми и пјевачу, те сам коју натукнуо и о нашој музици по шехерима, па навео ето ова гласбила: — 1. Шаркија (там-

бура). 2. Бугарија (тамбурица). 3. Ђемане (лира). 4. Чампарета (како двије плоче натакнуте на прст — удара се с тамбуром). 5. Деф (тамбур као решето, а око њега здвора прапорци). 6. Бубањ. 7. Даулбас (бубњић). 8. Зурне (двје свирале.)

У чланку сам ударио и ове бесједе: — „Ово само ти толико напомињем, да охрабрим своје пријатеље у Херцег-Босни, да зачесте воловима, а нека им није изора, но у одобравању правијех родољуба и у савјести. . . . Таримо прашину с гробова нашијех дједова и притврђујмо наше аманете, бива славне адете, то нам је највиши понос, те нам та начела воде род до дичнијех подвига. . . .“

Ово сам ти онда писао, ал' сам свакако вапио у пустињи, те ме није нико ни чуо у нашој домовини. . . . Иностранци, да, иностранци, су чули мој скромни глас, те су они весела им мајка, утргли први плод нашега винограда, прославили нам домовину мухамедовскијем Шехерли-пјесмама. Слава им! Спавајућему нема изора. . . .“

— Данас је настао бољи земан, па нам ето и у Босни миле посестрима Виле.

Ето јој поља и изора! . . . Поклањам и њој неколико шехерли-пјесама, баш из онога мога првога бира!¹⁾

У Дубровнику, о Власићима 1886.

Помор сердареве породице.²⁾

Пуста болест у свјет ударила,
Мори пуста и старо и младо
А раставља и мило и драго,
У бијеле сердареве дворе
Најприје се сердар разболио,
Разболио па и преболио.
Два су му се сина разбољела,
Двије му се шћери разбољеле,
Двије му се снахе разбољеше,
Умријеше два сердаревића
И двије шћери старога сердара
И двије снахе старога сердара;
У дану је све то преминуло,
Старијег му сина изнесоше
И другог му сина изнесоше
И пред њима коње изведоше
Да не муче коњи у подруму,
Да их пусте на телала дају;
Кад старију снаху изнесоше,
Пред њом носе бешу од мерџана
У бешици прем нејако чедо,
Ах, да чедо на дојиљу даду;
Кад му млађу снаху изнесоше,
Пред њом носе кутију прстена,
Да их пусте на телала дају;
Кад старију, ћерцу изнесоше,

¹⁾ Из овога ми је бира запало шест пјесама код загребачкога књижевника г. Николе Кокотовића и седма (одуља) Маџарка дјевојка; а још и четири изворне слике из кадилука столачкога!!!

²⁾ Све је ово пјесама сакупљено у Стоцу.

Пред њом носе соргућ¹⁾ од бисера,
Да га пуста на низиљу дају;
Кад му млађу шћерцу изнијеше,
Пред њом носе ћерџев од меџана,
На ћерџеву вида²⁾ сухо злато,
Да је пусту на везиљу дају,
Да не тамни у њедрима злато.
За њима је сердар излазио
О два штапа на авлинска врата:
„Аох, сине грдне ране моје,
Моји синци договори моји,
Снахе моје разговори моји,
Шћери моје послушнице моје,
Јадан ти сам иза вас остао! —“
То изрече, а душицу пусти.

Будимски Бешлага и Илимовић Бајо.

Подиго се будимски бешлага
У тазбину с вјерном љубом својом,
Кад су били кроз гору зелену,
Проговара будимски бешлага: —
„Запјевај де моја вјерна љубо,
Ја л е р г и ј у ј а л и д а в о р и ј у,
Ј а л и к а к в у п ј е с м у о д ј у н а к а!“ —
Кад запјева бешлагина љуба: —
„Гдје си болан Илимовић Бајо,
Прије си ме у мајке просио,
Ево мене у гори зеленој,
Гдје ти водим будимског бешлагу!“ —
То је Бајо и слуша и гледо,
Скочи Бајо су дванаест друга
И ухвати будимског бешлагу
И кадуну бешлагину љубу,
Погубише будимског бешлагу;
Па је води у Ружицу цркву,
Те је туна прекрестио Бајо
И вјенчо је себи за љубовцу.

¹⁾ Част.

²⁾ Оправа.

Народне пословице.

Скупио их П. Мирковић.

1. Бацио бригу под туђу стреху.
2. Не иду кола из дола без старога вола.
3. Петљанија чорбе не зачиња.
4. Гдје је тијело ту је и опијело.
5. Једна штета стотину грехота.
6. Кеса говори а уста спрдају.
7. Даће Бог и Ђели гаће, ал' се незна кад ће.
8. Као бос у трњу а обувен у води.
9. Ко зна не зја.
10. Ко ме није савјетовати, није му ни помоћи.
11. Погледај му стручак, пак му прави ручак.
12. Не гледај ништа што је ружно очима.
13. Вода прође а пјесак оста.
14. Господине и господски сине, чини ми се, да ћеш чуват свиње.
15. Ако не дође не дотрча.
16. Ко шути деветерма одговара.
17. Истара пир на лопар.
18. Дјели длаку на седмеро.
19. Од знана воћа заболи глава, а од незнана и срце и глава.
20. Заману на пса а спусти на ме.

21. Сикира направи маљ, а маљ сикиру у главу.
 22. Што ће куле, кад у њима нема пуре.
 23. Криву Дрину ко ће исправити.
 24. Да у Уну удроби суво ће покусати.
 25. Не зна кусоња, што чини дробоња.
 26. Док лијепо из села донесеш с ружним урадиш.

(Наставиће се.)

27. Поп грабље љуби а виле и не гледа.
 28. Лопов образ и руке пере али су увјек каљави.
 29. Бјеж' од рода пет година хода.
 30. Док њих намири кућу накриви.
 31. Добро изамељи, па да и ја заспем.
 32. Ни куд мајци, ни куд у ђевере.

— Л И С Т А К. —

Из словенског свијета.

Књижевност словачка. Колико је народ словачки мален, а књижевност његова незнатна, ипак има и тамо лијепих појава, у које би ваљало угледати се. Данас хоћемо да истакнемо лијепу једну појаву, заузимање жена словачких за књижевност. Та појава сваке је хвале вриједна, — јер кад слабији пол, жене, матере, умију родољубиво да осјећају, онда ће то дати и мушкима снаге за успјешан рад. Друштво словачких госпођа у Турч. св. Мартину издало је алманах „Живана“ а посветило га помену св. Методија. Критика словачка истиче нарочито пјесму хиљадугодишњици словенских апостола, и наглашава, да у цијелом Словенству није за ту прилику испјевана пјесма, која би се могла испоредити с овом. Спјевао је Хвјездослав, — (правим именом Павле Орсаг) — један од најбољих пјесника словачких; о коме један његов животописац вели, да је ријечју оно, што је Михаел Анђело бојом и кичицом. И остали чланци у алманаху томе од вриједности су и цјелином својом вијерна су слика напретка словачке књижевности.

Недавно се пронео глас, да друштво Српкиња Новосаткиња намјерава покренути један лист, који би нарочито био намијењен женскињу српском. То би било од велике важности, — тако би и Српкиње биле у некој душевној заједници, а можда би то дало и по другим мјестима Српкињама воље, да установљавају добротворна друштва. Ту мислимо нарочито на наше Српкиње у шехеру и по касабама Босне, које су спремне на таква племенита подuzeћа — али само онда, кад их неко други на то подстакне — међутим требало би да оне саме покажу живота. Та некада су мајке њихове мачем у руци умјеле освјетљати себи лице — данас се свјетла лице племенитим дјелима. Треба се угледати у друге, не само у томе, какови се фистани и шешири носе, него и у ономе, што може бити корисно за опште добро. Тек кад се будемо знали уздићи изнад обичних, свакидањих ствари, заслужићемо име народа. . . .

нш.

Књижевни оглас.

У наклади књижаре Драгутина Претнера у Дубровнику изићи ће почетком марта о. г. нова књига Смаилагић Мехо, пјесма наших Мухамеданаца Забиљежио др. Фридрих Краус налогом антрополошког друштва у Бечу. — Пјесма је ова најдужа од свију наших до сада штампаних нар. пјесама и броји преко 2160 стихова. Пјесма ће ова и наше филологе нарочито интересовати. Др. Краус је пјесму опширно протумачио.

И с к а з

добровољних прилога од бесједе, која је обдржавана 16. фебруара о. г. у корист градње срп. православне цркве у бос. Броду:

Г. Г. Јаков Меркадић 18 ф. 50 н. Браћа Костић из Дервенте 10 ф. 50 н. Барон Апел 10 ф. Мих. Тасовац из слав. Брода 10 ф. Петро Т. Петровић из Сарајева 10 ф. Митрополит Николајевић 5 ф. Барон Кучера 5 ф. Плентај кот. престоји. из Дервенте 5 ф. Лазар Ковачевић из Тешња 5 ф. Н. Н. 4 ф. Симо Рајчевић из Дервенте 4 ф. Васо Срећковић из слав. Брода 3 ф. 50 н. Тома Јелић из Лјешња 3 ф. 50 н. Мато Лесковац 3 ф. 50. Симо Дакић из бос. Шамца 3 ф. Аскија Меркадић 2 ф. Н. Коварац билеж. 2 ф. Гавро Јовановић из Дервенте 2 ф. С. П. Танашић из Добоја 2 ф. Васо Качавенда из Дервенте 2 ф. Алек. Беловитић из сл. Брода 2 ф. Фра Мато Пргић из Дервенте 2 ф. Нико Николић из Дервенте 2 ф. Седацки судца из Дервенте 2 ф. Вид Милановић мудар из Дервенте 2 ф. Краутићенгл. пошт. предстојник 2 ф. Перо Бајић финансијер из Дервенте 1 ф. Томо Тасовац из слав. Брода 1 ф. Стево Поповић из слав. Брода 1 ф. Марко Арнаутовић из Дервенте 1 ф. Јово Јовановић из Дервенте 1 ф. Мита Малетић из Дервенте 1 ф. Исак Леви 1 ф. Ђ. Окановић из Сјековац 1 ф. Неђелски истр. судца из Дервенте 1 ф. П. Карлић канцелиста из Дервенте 1 ф. Алек. Лорши из сл. Брода 1 ф. Исо Жакула порезник из Дервенте 1 ф. Ферд. Ковачевић канц. из Дервенте 1 ф. Коста Мичић из Добоја 1 ф.

Свима горе наведеним гг. дароватељима периче овим подписани одбор најдубљу благодарност.

Бос. Брод 5. Марта 1886.

Одбор.

Молимо г. г. претплатнике нашега листа, који нијесу добили I. броја „Босан. Виле,“ да се за неко вријеме претрпе, док се поново не отштампа, јер га је нестало. Остали се бројеви могу сви добити.

„Босанска Вила“ изилази два пута у мјесецу 1 и 16-ог по с. к. на два табака велике четвртине. Цијена јој је:

За Босну и Херцеговину и Аустро-Угарску:
 на читаву годину . . . . . ф.ор. 4 а. вр.
 на по године . . . . . „ 2 „ „
 на четврт године . . . . . „ 1 „ „

За иноземство:
 на читаву годину . . . . . ф.ор. 5.— а. вр.
 на по године . . . . . „ 2.50 „ „
 на четврт године . . . . . „ 1.25 „ „

Уредник и издавалац: Божидар Никашиновић.

Штампарија Спиндлера и Лешнера у Сарајеву.